

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Кафедра анатомії і фізіології людини

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи

О.Б. Жильцов

“ ” 2014 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Антропологія

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напрямок підготовки

6.130102 «Соціальна робота (спеціальна психологія)»

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація

(назва спеціалізації)

інститут, факультет, відділення

Інститут людини

(назва інституту, факультету, відділення)

2014 – 2015 навчальний рік

Робоча програма «Антропологія» для студентів галузі знань 1301 Соціальне забезпечення
напрямку підготовки 6.130102 «Соціальна робота (спеціальна психологія)».

Розробники:

Євгенія Олексіївна Неведомська, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри анатомії і
фізіології людини Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка.

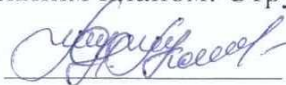
Робочу програму схвалено на засіданні кафедри (циклової комісії) анатомії і фізіології
людини

Протокол від “27” серпня 2014 року № 1

Завідувач кафедри анатомії і фізіології людини

 - (І.М. Маруненко)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Розподіл годин звірено з робочим навчальним планом. Структура типова.

Заступник директора Інституту людини Н.А. Клішевич

ЗМІСТ

1.	Опис навчальної дисципліни	4 ст.
2.	Мета та завдання навчальної дисципліни	5 ст.
3.	Програма навчальної дисципліни	6 ст.
4.	Структура навчальної дисципліни	9 ст.
5.	Навчально-методична карта дисципліни «Антропологія»	10 ст.
6.	Теми практичних занять	11 ст.
7.	Самостійна робота	14 ст.
8.	Індивідуальні завдання	15 ст.
9.	Методи навчання	17 ст.
10.	Методи контролю	18 ст.
11.	Розподіл балів, які отримують студенти	20 ст.
12.	Методичне забезпечення	20 ст.
13.	Питання до модульного контролю	20 ст.
14.	Рекомендована література	22 ст.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 2	Галузь знань <u>1301 Соціальне забезпечення</u> (шифр і назва)	Нормативна	
	Напрямок підготовки <u>6.130102 «Соціальна робота (спеціальна психологія)»</u> (шифр і назва)		
Модулів – 2	Спеціальність: _____	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		1-й	-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – 1		Семестр	
Загальна кількість годин – 72		2-й	
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <u>«бакалавр»</u>	16 год.	год.
		Практичні	
		12 год.	год.
		Модульний контроль	
		4 год.	год.
		Самостійна робота	
		36 год.	год.
		Індивідуальні завдання:	
		4 год.	
		Вид контролю:	
	ПМК		

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Антропологія» є закладання підвалин розуміння природи людини, висвітлення морфофізіологічних ознак серед населення земної кулі, процесу походження людини, расогенезу та етногенезу.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Антропологія» є:

- ознайомлення з біологічною історією людини;
- ознайомлення з матеріальною й духовною культурою викопних і сучасних людей;
- формування системи знань про людину.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- біологічну історію людини;
- матеріальну й духовною культуру викопних і сучасних людей;
- одонтологічні особливості людей;
- гематологічні особливості людей;
- дерматогліфічні особливості людей.

вміти :

- досліджувати людину за допомогою соматоскопії та антропометрії;
- знаходити антропометричні точки на тілі;
- визначати пропорції тіла;
- визначати типи пальцевих візерунків;
- опрацьовувати відповідну наукову літературу.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни «Антропологія», становить 72 год., із них 16 год. – лекції, 12 год. – практичні заняття, 4 год. – індивідуальна робота, 36 год. – самостійна робота, 4 год. – модульний контроль.

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. ВСТУП. МЕТОДИКА АНТРОПОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.

Тема 1. Вступ. Предмет і завдання курсу “Антропологія”.

Короткий історичний нарис розвитку поглядів на походження людини. (2 год.)

Вступ. Предмет і завдання курсу "Антропологія".

Короткі відомості з історії розвитку антропологічних знань за античності, середньовіччя, сучасності. Видатні антропологи світу та України.

Основні поняття теми: антропологія, антропометрія, антропоскопія, антропогенез.

Тема 2. Антропометрія та антропоскопія. Антропометричні точки. (2 год.)

Антропоскопія. Соматоскопія. Волосяний покрив і пігментація. Будова голови, обличчя, тіла.

Антропометрія. Антропометричний інструментарій. Головні напрями антропологічних студій. Визначення віку й статі за кістками скелета.

Краніометрія та краніоскопія. Краніометричні точки. Вимірні та описові ознаки черепа. Реконструкція обличчя за черепом.

Остеометричні дослідження. Визначення довжини тіла за кістками скелета.

Методика збирання і транспортування кісткових решток людей під час археологічних розкопок. Система обліку й архівації палеоантропологічних даних.

Основні поняття теми: соматоскопія, волосяний покрив, пігментація, меланін, меланоцити, антропометрія, антропометричний інструментарій, краніометрія, краніоскопія, краніометричні точки, остеометрія, остеометричні дослідження,

Практичне заняття № 1. Соматоскопічні дослідження власного тіла.

Практичне заняття № 2. Антропометричні дослідження власного тіла.

Тема 3-4. Одонтологія. Гематологія. Дерматогліфіка. (4 год.)

Одонтологічні дослідження.

Дерматогліфічні характеристики.

Гематологічні ознаки.

Основні поняття теми: одонтологія, одонтологічні дослідження, дерматогліфіка, дерматогліфічні характеристики, гематологія, гематологічні ознаки.

Практичне заняття № 3. Типи пальцевих візерунків. Визначення кута *atd* долоні.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. СУЧАСНЕ ЛЮДСТВО: ЄДНІСТЬ, РІЗНОМАНІТТЯ, ПОХОДЖЕННЯ

Тема 5. Міжгрупова мінливість морфологічних ознак (2 год.)

Порівняння конституціональних особливостей популяцій у світі. Розміри голови й будова обличчя. Зріст, пропорції, вага тіла, фізичний розвиток. Поняття про конституцію людини. Класифікація конституцій за М.В. Чорноручким: вузько-довгий (астенічний), середній (нормостенічний) і коротко-широкий (гіперстенічний). Класифікація конституцій за Сіго: м'язовий, респіраторний, дигестивний, церебральний. Визначення конституційного типу будови тіла за індексом Піньє. Антропологічний склад українського народу.

Антропометричні точки тіла. Пропорції тіла. Основні типи пропорцій тіла (за Башкировим): доліхоморфний, брахіморфний, мезоморфний.

Розповсюдження одонтологічних ознак у популяціях світу. Одонтологічні ознаки українців.

Розповсюдження гематологічних ознак у популяціях світу. Гематологічні ознаки українців.

Розповсюдження дерматогліфічних ознак у популяціях світу. Дерматогліфічні ознаки українців.

Основні поняття теми: конституція людини, конституції за М.В. Чорноручьким: вузько-довгий (астенічний), середній (нормостенічний) і коротко-широкий (гіперстенічний); конституції за Сіго: м'язовий, респіраторний, дигестивний, церебральний, індексом Піньє, антропологічний склад, антропометричні точки тіла, пропорції тіла, типи пропорцій тіла (за Башкировим): доліхоморфний, брахіморфний, мезоморфний, одонтологічні ознаки, гематологічні ознаки, дерматогліфічні ознаки.

Практичне заняття №4. Антропометричні точки тіла та визначення пропорцій тіла.

Тема 6-7. Антропогенез (4 год.)

Еволюційні попередники людей та ранні етапи антропогенезу. Формування людини сучасного фізичного типу. Архантропи. Палеоантропи. Неоантропи. Рушійні сили антропогенезу. Гіпотези походження людини.

Основні поняття теми: антропогенез, архантропи, палеоантропи, неоантропи, рушійні сили антропогенезу.

Практичне заняття №5. Гіпотези походження людини.

Тема 8. Загальні уявлення про раси (2 год.)

Принципи расових класифікацій. Класифікація рас за Й.Денікером, Е.Ейкшедтом. Морфологічна характеристика основних расових груп. Співвідношення расових, етнічних та лінгвістичних характеристик.

Антропологічна структура населення земної кулі: Європа, Азія, Америка, Африка, Австралія та Океанія.

Походження рас. Сучасна наука про виникнення расових відмінностей людства. Вплив зовнішнього середовища на формування расових ознак. Географічна ізоляція та змішування як чинники расогенезу. Зміни расових ознак та їхніх комплексів у ході соціально-економічного розвитку людства. Наука проти расизму.

Основні поняття теми: раси, класифікація рас, антропологічна структура, географічна ізоляція, чинники расогенезу, расизм.

Практичне заняття №6. Антропологічна структура населення земної кулі.

4. Структура навчальної дисципліни

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин						
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичні	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Модульний контроль
Змістовий модуль I. ВСТУП. МЕТОДИКА АНТРОПОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ								
1.	Вступ. Предмет і завдання курсу "Антропологія". Короткий історичний нарис розвитку поглядів на походження людини.	9	3	2		1	6	
2.	Антропометрія та антропоскопія. Антропометричні точки.	13	7	2	4	1	6	
3.	Одонтологія. Гематологія. Дерматогліфіка.	12	6	4	2		6	
Разом		36	16	8	6	2	18	2
Змістовий модуль II.СУЧАСНЕ ЛЮДСТВО: ЄДНІСТЬ, РІЗНОМАНІТТЯ, ПОХОДЖЕННЯ								
4.	Міжгрупова мінливість морфофізіологічних ознак.	10	4	2	2		6	
5.	Антропогенез.	13	7	4	2	1	6	
6.	Загальні уявлення про раси.	11	5	2	2	1	6	
Разом		36	16	8	6	2	18	2
Разом за навчальним планом		72	32	16	12	4	36	4

5. Навчально-методична карта дисципліни «Антропологія»

Разом: 72 год., лекції – 16 год., практичні заняття – 12 год., індивідуальна робота – 4 год., самостійна робота – 36 год., модульний контроль – 4 год. **Коефіцієнт: 1,54**

Модулі	Змістовий модуль I			Змістовий модуль II		
Назва модуля	ВСТУП. МЕТОДИКА АНТРОПОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ			СУЧАСНЕ ЛЮДСТВО: ЄДНІСТЬ, РІЗНОМАНІТТЯ, ПОХОДЖЕННЯ		
Кількість балів за модуль	92 бали			92 бали		
Лекції	1	2	3-4	5	6-7	8
Теми лекцій	Вступ. Предмет і завдання курсу "Антропологія" (1 бал)	Антропометрія та антропоскопія (1 бал)	Одонтологія. Гематологія. Дерматогліфіка (2 бал)	Міжгрупова мінливість морфофізіологічних ознак (1 бал)	Антропогенез (2 бали)	Загальні уявлення про раси (1 бал)
Теми практичних занять		Соматоскопічні дослідження власного тіла. (1 бал + 10 балів) Антропометричні дослідження власного тіла. (1 бал + 10 балів)	Типи пальцевих візерунків. Визначення кута <i>atd</i> долоні. (1 бал + 10 балів)	Антропометричні точки тіла та визначення пропорцій тіла. (1 бал + 10 балів)	Гіпотези походження людини. (1 бал + 10 балів)	Антропологічна структура населення земної кулі. (1 бал + 10 балів)
ІНДЗ	30 балів					
Модульний контроль	Модульна контрольна робота №1 (25 балів)			Модульна контрольна робота №2 (25 балів)		

6. Теми практичних занять

Змістовий модуль I

ВСТУП. МЕТОДИКА АНТРОПОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Практичне заняття 1

Тема: Соматоскопічні дослідження власного тіла (2 год.)

План заняття

- I. 1. Антропологічні методи дослідження тіла людини. Інструментарій та мета дослідження тіла людини.
2. Соматоскопічні дослідження постави.
3. Соматоскопічні дослідження кісткового скелету, мускулатури, жировідкладення, форми ніг.
4. Методика визначення конституційного типу будови тіла.
5. Методика визначення конституційного типу будови тіла.
- II. Виконання самостійної роботи у зошиті.

Рекомендована література

1. Зубов А.А. Одонтология: Методика антропологических исследований. - Москва, 1968.
2. Неведомська Є.О., Маруненко І.М., Бобрицька В.І. Антропология: Практикум для студентов высших педагогических учебных заведений. - К.: КМПУ, 2008. - 30 с.
3. Харрисон Д., Уайнер Д., Теннер Д. и др. Биология человека. - М.: Мир, 1979. - 611 с.

Практичне заняття 2

Тема: Антропометричні дослідження власного тіла (2 год.)

План заняття

- I. 1. Антропометричні вимірювання.
2. Використання антропометричних показників для характеристики фізичного розвитку людини.
3. Визначення конституційного типу будови тіла за індексом Піньє.
4. Значення антропометричних досліджень власного тіла.
- II. Виконання самостійної роботи у зошиті.

Рекомендована література

1. Вовк Хв. Антропометричні дослідження українського населення Галичини, Буковини й Угорщини // Матеріали до української етнології. - Львів, 1908.
2. Неведомська Є.О., Маруненко І.М., Бобрицька В.І. Антропология: Практикум для студентов высших педагогических учебных заведений. - К.: КМПУ, 2008. - 30 с.
3. Харрисон Д., Уайнер Д., Теннер Д. и др. Биология человека. - М.: Мир, 1979. - 611 с.

Практичне заняття 3.

Тема: Типи пальцевих візерунків. Визначення кута atd долоні (2 год.)

План заняття

1. Визначення типів пальцевих візерунків.
2. Визначення середньої кількості дельт на пальцях рук за допомогою дельтового індекса (DI^{10}).
3. Визначення кута atd долоні.
4. Значення знань про типи пальцевих візерунків та кут atd.
- II. Виконання самостійної роботи у зошиті.
- III. Модульний контроль знань.

Рекомендована література

1. Гладкова Т.С. Кожные узоры кисти и стопы обезьяны и человека. - Москва, 1966.
2. Неведомська Є.О., Маруненко І.М., Бобрицька В.І. Антропология: Практикум для студентов высших педагогических учебных заведений. - К.: КМПУ, 2008. - 30 с.

Змістовий модуль II.

СУЧАСНЕ ЛЮДСТВО: ЄДНІСТЬ, РІЗНОМАНІТТЯ, ПОХОДЖЕННЯ

Практичне заняття 4.

Тема: Антропометричні точки тіла та визначення пропорцій тіла (2 год.)

План заняття

1. Ознайомлення з антропометричними точками тіла.
 2. Визначення типу пропорцій тіла.
 3. Ознайомлення з антропометричними точками на голові.
 4. Визначення форми голови.
 5. Визначення носового показника.
 6. Визначення пропорційних співвідношень між частинами тіла.
 7. Значення знань про антропометричні точки і пропорції власного тіла.
- II. Виконання самостійної роботи у зошиті.

Рекомендована література

1. Неведомська Є.О., Маруненко І.М., Бобрицька В.І. Антропологія: Практикум для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. - К.: КМПУ, 2008. - 30 с.
2. Сегеда С. Антропологія: Навчальний посібник. - К.: Либідь, 2001.
3. Тегакі Л.И., Саливон И.И. Основы современной антропологии. - Минск, 1989.

Практичне заняття 5.

Тема: Гіпотези походження людини (2 год.)

План заняття

- I. Дискусія. Гіпотези походження людини.
- II. Виконання самостійної роботи у зошиті.

Рекомендована література

1. Барбур И. Религия и наука: история и современность. Г.: Библийско-богословский институт св. апостола Андрея, 2000. — 434 с.
2. Бергман Дж. Дарвинизм как основа коммунизма (<http://www.crimea.com/~creation/text/116.htm>)
3. Воронцов Н. Н. Развитие эволюционных идей в биологии. Г.: Изд. отд. УНЦ ДО МГУ, Прогресс-Традиция, АБФ, 1999. — 600 с.
4. Вуллей Х.Б. Троцкий и Дарвин: что между ними общего? (<http://www.crimea.com/~creation/text/104.htm>)
5. Дербенева А.Г., Шаламов Р.В. Общая биология / Под ред. П.А. Калимана. - Х.: Мир детства, 1997. - 280 с.
6. Жизнь — как она возникла? Путем эволюции или путем сотворения? Watch Tower Bible & Tract Society of Pennsylvania, 1992.— 256 с.
7. Иеромонах Серафим (Роуз). Православный взгляд на эволюцию. - Москва: Изд-во Свято-Введенского монастыря Оптиной Пустыни, 1997. — 96 с.
8. Иорданский Н.Н. Эволюция жизни. - М.: Академия, 2001. - 425 с.
9. Ичас М. О природе живого: механизмы и смысл. М.: Мир, 1994.
10. Констэбл Дж. Неандертальцы. М.: Мир, 1978. — 159 с.
11. Лоренц К. Обратная сторона зеркала. М.: Республика, 1998. — 393 с.
12. Неведомська Є.О., Маруненко І.М., Бобрицька В.І. Антропологія: Практикум для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. - К.: КМПУ, 2008. - 30 с.
13. Нэвард Э. Чем Гитлер обязан Дарвину (<http://www.crimea.com/~creation/text/36c.htm>)
14. Рос А. В начале... Заокский: Источник жизни, 2001. — 432 с.
15. Сегеда С. Антропологія: Навчальний посібник. - К.: Либідь, 2001.

16. Сысоев Д. Эволюционизм в свете православного учения // Шестоднев против эволюции, М.: Паломникъ, 2000 (http://atheism.ru/library/Atheolog_4.phtml)
17. Хоменков А.С. Почему некоторые обезьяны человекообразны? (<http://molitva.narod.ru/kg/1/primates.htm>)
18. Эйдельмана Н. Ищу предка. - М.: Мир, 2004.

Практичне заняття 6.

Тема: Загальні уявлення про раси (2 год.)

План заняття

- I. Дискусія. Гіпотези про виникнення расових відмінностей людства.
- II. Виконання самостійної роботи у зошиті.
- III. Модульний контроль знань.

Рекомендована література

1. Алексеев В.П. Географические очаги формирования человеческих рас. - Москва, 1985.
2. Алексеев В.П. Историческая антропология и этногенез. - Москва, 1989.

7.Самостійна робота

Змістовий модуль І. ВСТУП. МЕТОДИКА АНТРОПОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.

Тема 1. Вступ. Предмет і завдання курсу "Антропология". – 6 год.

1. Короткий історичний нарис науки антропологии.
2. Розвиток антропологии в Україні.
3. Вчені-антропологи світу.
4. Вчені-антропологи України.

Тема 2. Антропометрія та антропоскопія – 6 год.

1. Визначення віку за кістками скелета. Визначення статі за кістками скелета. Визначення довжини тіла за кістками скелета.
2. Вимірні та описові ознаки черепа. Реконструкція обличчя за черепом.
3. Методика збирання кісткових решток людей під час археологічних розкопок. Методика транспортування кісткових решток людей під час археологічних розкопок. Система обліку й архівації палеоантропологічних даних.

Тема 3. Одонтологія. Гематологія. Дерматогліфіка – 6 год.

1. Одонтологічні дослідження.
2. Дерматогліфічні характеристики.
3. Гематологічні ознаки.

Змістовий модуль ІІ.

СУЧАСНЕ ЛЮДСТВО: ЄДНІСТЬ, РІЗНОМАНІТТЯ, ПОХОДЖЕННЯ

Тема 4. Міжгрупова мінливість морфологічних ознак – 6 год.

1. Антропологічна структура населення Європи.
2. Антропологічна структура населення Азії.
3. Антропологічна структура населення Африки.
4. Антропологічна структура населення Австралії та Океанії.

Тема 5. Антропогенез. – 6 год.

1. Сучасні погляди на походження людини.
2. Креаціонізм. Шляхи його становлення.
3. Сучасні гіпотези походження людини.

Тема 6. Загальні уявлення про раси. – 6 год.

1. Співвідношення расових, етнічних та лінгвістичних характеристик.
2. Вплив зовнішнього середовища на формування расових ознак.
3. Географічна ізоляція та змішування як чинники расогенезу.
4. Зміни расових ознак та їхніх комплексів у ході соціально-економічного розвитку людства.
5. Гіпотези про формування расових ознак.

Карту самостійної роботи, де визначено форми академічного контролю подано у вигляді табл. 7.1.

Таблиця 7.1

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль
Змістовий модуль I. ВСТУП. МЕТОДИКА АНТРОПОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	
Тема 1. Вступ. Предмет і завдання курсу "Антропологія". – 6 год.	Індивідуальне заняття
Тема 2. Антропометрія та антропоскопія. – 6 год.	Практичне заняття, модульний контроль
Тема 3. Одонтологія. Гематологія. Дерматогліфіка. – 6 год.	Практичне заняття, модульний контроль
Усього	18 год
Змістовий модуль II. СУЧАСНЕ ЛЮДСТВО: ЄДНІСТЬ, РІЗНОМАНІТТЯ, ПОХОДЖЕННЯ	
Тема 4. Міжгрупова мінливість морфо-фізіологічних ознак – 6 год.	Індивідуальне заняття, практичне заняття, модульний контроль
Тема 5. Антропогенез.– 6 год.	Індивідуальне заняття, практичне заняття, модульний контроль
Тема 6. Загальні уявлення про раси. – 6 год.	Індивідуальне заняття, практичне заняття, модульний контроль
Усього	18 год
Разом: 36 год.	

8. Індивідуальні завдання

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Завершується виконання студентами ІНДЗ прилюдним захистом навчального проекту.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу «Антропологія» – це вид науково-дослідної роботи студента, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, практичних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Види ІНДЗ, вимоги до них та оцінювання:

- конспект із теми (модуля) за заданим планом (**2 бали**);
- конспект із теми (модуля) за планом, який студент розробив самостійно (**3 бали**);
- анотація прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис, історико-педагогічні розвідки (**3 бали**);
- повідомлення з теми, рекомендованої викладачем (**2 бали**);
- повідомлення з теми (без рекомендації викладача): сучасні відкриття у педагогічній науці, аналіз інформації, самостійні дослідження (**3 бали**);
- історико-біографічні дослідження у вигляді есе (**5 балів**).
- науково-педагогічне дослідження у вигляді реферату (охоплює весь зміст навчального курсу) – **30 балів**.

Орієнтовна структура ІНДЗ – науково-педагогічного дослідження у вигляді реферату: вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел. Критерії оцінювання та шкалу оцінювання подано відповідно у табл. 8.1 і 8.2.

Таблиця 8.1

Критерії оцінювання ІНДЗ (науково-педагогічного дослідження у вигляді реферату)

№ п/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження	5 балів
2.	Складання плану реферату	1 бал
3.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень в логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання.	5 балів
4.	Дотримання правил реферуванням наукових публікацій	5 балів
5.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	5 балів
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел)	4 бали
7.	Підготовка доповіді у вигляді презентації у програмі Power Point	5 балів
Разом		30 балів

Таблиця 8.2

Шкала оцінювання ІНДЗ (науково-педагогічного дослідження у вигляді реферату)

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідає рівню	Оцінка за традиційною системою
Високий	27 - 30	Відмінно
Достатній	21 - 26	Добре
Середній	12-20	Задовільно
Низький	0-11	Незадовільно

Орієнтовна тематика реферативних досліджень з навчальної дисципліни «Антропологія»

1. Розвиток антропології в Україні.
2. Видатні антропологи світу.
3. Видатні антропологи України.
4. Антропологічні особливості українського народу.
5. Антропологічний склад українського народу.
6. Методика збирання, транспортування та обліку кісткових решток людей під час археологічних розкопок.
7. Волосяний покрив і пігментація за соматометричними і соматоскопічними дослідженнями.
8. Закономірності розподілу волосяного покриву на тілі людей з різних регіонів континентів.
9. Закономірності пігментації тіла людей з різних регіонів континентів.
10. Методика одонтологічних досліджень та їх прикладне значення.
11. Географічні закономірності одонтологічних ознак.
12. Одонтологічні ознаки українців.
13. Методика дерматогліфічних досліджень та їх прикладне значення.
14. Географічні закономірності дерматогліфічних ознак.
15. Дерматогліфічні ознаки українців.
16. Методика гематологічних досліджень та їх прикладне значення.
17. Географічні закономірності гематологічних ознак.
18. Гематологічні ознаки українців.
19. Розвиток поглядів на походження людини.
20. Сучасні гіпотези походження людини.
21. Поняття про раси. Морфологічна характеристика основних расових груп.
22. Антропологічна структура населення земної кулі: Європа.
23. Антропологічна структура населення земної кулі: Азія.
24. Антропологічна структура населення земної кулі: Америка.
25. Антропологічна структура населення земної кулі: Африка.
26. Антропологічна структура населення земної кулі: Австралія та Океанія.
27. Сучасні погляди на виникнення расових відмінностей людства.
28. Расизм і работоргівля.
29. Наука проти расизму.

Оцінка з ІНДЗ є обов'язковим балом, який враховується при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни «Анатомія людини».

Студент може набрати максимальну кількість балів за ІНДЗ – 30 балів.

9. Методи навчання

І. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- Словесні: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

- Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація.

- Практичні.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) **За ступенем самостійності мислення:** репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) **За ступенем керування навчальною діяльністю:** під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) **Методи стимулювання інтересу до навчання:** навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

10. Методи контролю

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Антропологія» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю.

Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 10.1, табл. 10.2.

Таблиця 10.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

Вид діяльності	Бал	Σ балів
1. Відвідування лекцій	1	$8 \times 1 = 8$
2. Відвідування практичних занять	1	$6 \times 1 = 6$
3. Виконання практичних робіт	10	$6 \times 10 = 60$
4. Виконання мод. контр. роботи	25	$2 \times 25 = 50$
6. ІНДЗ (реферат)	30	$1 \times 30 = 30$
РАЗОМ БАЛІВ		154

- Розрахунок коефіцієнту: $154 : 100 = 1,54$

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен.
- **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування; звіт, реферат, есе.
- **Комп'ютерного контролю:** тестові програми.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Таблиця 10.2

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1 – 34	«незадовільно» (з обов'язковим повторним курсом)	F
35 – 59	«незадовільно» (з можливістю повторного складання)	FX
60 – 74	«задовільно»	ED
75 – 89	«добре»	CB
90 – 100	«відмінно»	A

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано у табл. 10.3.

Таблиця 10.3

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінка	Критерії оцінювання
«відмінно»	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
«добре»	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
«задовільно»	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
«незадовільно»	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Реферативні дослідження та есе, які виконує студент за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на індивідуальних заняттях (див. п. «Захист творчих проєктів»).

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Практичні заняття						Вид контролю
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			
T1	T2	T3	T4	T5	T6	ПМК
	20	10	10	10	10	
МКР 1 – 25 балів			МКР 2 – 25 балів			
Відвідування – 14 балів						
ІНДЗ – 30 балів						

Коефіцієнт – 1,54

12.Методичне забезпечення

1. Робоча навчальна програма.
2. Опорні конспекти лекцій.
3. Навчальні посібники.
4. Презентації лекцій у програмі Power Point.
5. Дистанційний курс на платформі Moodle.
6. Збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів.
7. Засоби підсумкового контролю (комп'ютерна програма тестування, комплект друкованих завдань для підсумкового контролю);

13. Питання до модульного контролю

1. Предмет і завдання курсу "Антропологія".
2. Короткі відомості з історії розвитку антропологічних знань за античності, середньовіччя, сучасності.
3. Видатні антропологи світу.
4. Видатні антропологи України.
5. Соматоскопія. Соматоскопічні дослідження власного тіла.
6. Волосяний покрив і пігментація.
7. Будова голови, обличчя, тіла.
8. Антропометрія. Антропометричний інструментарій. Антропометричні дослідження власного тіла.

9. Визначення віку й статі за кістками скелета.
10. Краніометрія та краніоскопія. Краніометричні точки. Вимірні та описові ознаки черепа. Реконструкція обличчя за черепом.
11. Остеометричні дослідження. Визначення довжини тіла за кістками скелета.
12. Методика збирання і транспортування кісткових решток людей під час археологічних розкопок.
13. Система обліку й архівації палеоантропологічних даних.
14. Одонтологічні дослідження. Розповсюдження одонтологічних ознак у популяціях світу. Одонтологічні ознаки українців.
15. Дерматогліфічні характеристики. Розповсюдження дерматогліфічних ознак у популяціях світу. Дерматогліфічні ознаки українців.
16. Гематологічні ознаки. Розповсюдження гематологічних ознак у популяціях світу. Гематологічні ознаки українців.
17. Поняття про конституцію людини. Класифікація конституцій. Визначення конституційного типу будови тіла за індексом Піньє.
18. Антропологічний склад українського народу.
19. Порівняння конституціональних особливостей популяцій у світі.
20. Антропометричні точки тіла.
21. Пропорції тіла. Основні типи пропорцій тіла
22. Морфологічна характеристика основних расових груп.
23. Антропологічна структура населення земної кулі: Європа, Азія, Америка, Африка, Австралія та Океанія.
24. Походження рас. Сучасна наука про виникнення расових відмінностей людства.
25. Вплив зовнішнього середовища на формування расових ознак.
26. Географічна ізоляція та змішування як чинники расогенезу.
27. Зміни расових ознак та їхніх комплексів у ході соціально-економічного розвитку людства.
28. Наука проти расизму.
29. Еволюційні попередники людей та ранні етапи антропогенезу.
30. Формування людини сучасного фізичного типу.
31. Рушійні сили антропогенезу.
32. Гіпотези походження людини.

14. Рекомендована література

Базова

1. Неведомська Є.О., Маруненко І.М. Антропологія: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. - К.: КУ імені Бориса Грінченка, 2013. - 40 с.
2. Сегеда С. Антропологія: Навчальний посібник. - К.: Либідь, 2001.
3. Сегеда С. Антропологія: Навчальний посібник. - К.: Либідь, 2009.

Допоміжна

1. Алексеева Т.И. Географическая среда и биология человека. - М.: Минск, 1972. — 302 с.
2. Алексеев В.П. Географические очаги формирования человеческих рас. - Москва, 1985.
3. Алексеев В.П. Историческая антропология и этногенез. - Москва, 1989.
4. Барбур И. Религия и наука: история и современность. Г.: Библейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2000. — 434 с.
5. Бергман Дж. Дарвинизм как основа коммунизма (<http://www.crimea.com/~creation/text/116.htm>)
6. Вовк Хв. Антропометричні досліді українського населення Галичини, Буковини й Угорщини // Матеріали до української етнології. - Львів, 1908.

7. Вовк Хв. Антропологічні особливості українського народу // Студії з української етнографії та антропології. - Київ, 1995.
8. Вуллей Х.Б. Троцкий и Дарвин: что между ними общего? (<http://www.crimea.com/~creation/text/104.htm>)
9. Гладкова Т.С. Кожные узоры кисти и стопы обезьяны и человека. - Москва, 1966.
10. Данилова Е.И. Гематологическая типология и вопросы этногенеза украинского народа. - Киев, 1971.
11. Дяченко В.Д. Антропологічний склад українського народу. - Київ, 1965.
12. Жизнь — как она возникла? Путем эволюции или путем сотворения? Watch Tower Bible & Tract Society of Pennsylvania, 1992.— 256 с.
13. Зубов А.А. Одонтология: Методика антропологических исследований. - Москва, 1968.
14. Иеромонах Серафим (Роуз). Православный взгляд на эволюцию. Москва: Изд-во Свято-Введенского монастыря Оптиной Пустыни, 1997. — 96 с.
15. Иорданский Н.Н. Эволюция жизни. - М.: Академия, 2001. - 425 с.
16. Ичас М. О природе живого: механизмы и смысл. М.: Мир, 1994.
17. Лоренц К. Обратная сторона зеркала. М.: Республика, 1998. — 393 с.
18. Констэбл Дж. Неандертальцы. М.: Мир, 1978. — 159 с.
19. Носов А.Ф. Ф.К. Вовк і українська наука // Антропологія: Річник Кабінету. - Київ, 1928.
20. Нэвард Э. Чем Гитлер обязан Дарвину (<http://www.crimea.com/~creation/text/36c.htm>)
21. Рос А. В начале... Заокский: Источник жизни, 2001. — 432 с.
- 22.
23. Сегеда С. Антропологічна спадщина Ф. Вовка в світлі сучасних наукових даних // Федір Вовк. Антропологічні особливості українського народу. - Київ, 1994.
24. Сегеда С.П. Раси людини // Людина та її розвиток. - Київ, 1995.
25. Сегеда С.П. Украинцы // Этническая одонтология СССР. - Москва, 1979.
26. Сысоев Д. Эволюционизм в свете православного учения // Шестоднев против эволюции, М.: Паломникъ, 2000. (http://atheism.ru/library/Atheolog_4.phtml)
27. Тегакко Л.И., Саливон И.И. Основы современной антропологии. - Минск, 1989.
28. Хоменков А.С. Почему некоторые обезьяны человекообразны? (<http://molitva.narod.ru/kr/1/primates.htm>)
29. Харрисон Д., Уайнер Д., Теннер Д. и др. Биология человека. - М.: Мир, 1979. — 611 с.

Робоча програма навчальної дисципліни

«Антропологія»

Укладач: *Неведомська Євгенія Олексіївна*, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри анатомії і фізіології людини Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка